

УДК 908(477.64/.7)+303.62

Олександр Пашненко
(Запоріжжя)

**МЕТОДИКА ОПИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ
ЕКСПЕДИЦІЙ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ
(на прикладі експедицій Запорізького
наукового товариства імені Якова Новицького)**

Автор, спираючись на досвід роботи Запорізького наукового товариства імені Якова Новицького, аналізує методику проведення опитування під час історико-краєзнавчих експедицій – підбір респондентів, планування самого опитування, створення запитальників, фіксування записів і подальше їхнє залучення до наукового обігу. Дослідник наголошує на потребі вчитися записувачам і власне інформантам розрізняти інформацію, отриману завдяки життєвому досвіду, від прочитаної в пресі або історичній літературі.

Ключові слова: історико-краєзнавчі експедиції, респонденти, усна історія, методика опитування.

Автор, опираючись на опыт работы Запорожского научного общества имени Якова Новицкого, анализирует методику проведения опроса во время историко-краеведческих экспедиций – подбор респондентов, планирование самого опроса, создание опросников, фиксирование записей и дальнейшее их введение в научный оборот. Исследователь акцентирует на необходимости учиться исследователям и собственно информантам различать информацию, полученную благодаря жизненному опыту, от прочитанной в прессе или исторической литературе.

Ключевые слова: историко-краеведческие экспедиции, респонденты, устная история, методика опроса.

Relying on experience of Novitsky scientific society in Zaporizhia, the author analyzes the methodology of the survey in the local historical expeditions – the selection of respondents, planning of the survey, questionnaire, records and their further involvement to the scientific use. The researcher stresses the need to study the recorders and the informer to distinguish information, obtained through life experience, read in press or historical literature.

Keywords: historical-regional expedition, respondents, oral history, methodology of survey.

На сьогодні постала проблема усвідомлення того, що усна історія, або, користуючись уже традиційним тер-

міном, «усний історичний наратив», є альтернативою офіційній, науковій історіографії [8, с. 5]. Ця історія створює свій

унікальний історіографічний дискурс, який співіснує з науковою історіографією, пересікається з нею, але при цьому завжди зберігає автономність. Відтак одним з фундаментальних завдань історичної науки постає визначення місця усної історії. Водночас специфіка історичного розвитку окремих регіонів накладала суттєві відзнаки на живий історіографічний дискурс. Останній, створюючи традиціоналізм суспільного розвитку, ставав важливим чинником історичного буття, важливим елементом відносин – побутових, економічних, суспільних – і, що головне, важливим механізмом передачі історичної пам'яті і, як наслідок, елементом ідентичності тієї чи іншої суспільної, соціальної, етнічної групи [8, с. 5].

Дослідження останніх років показали, що багато питань, які постають зараз перед фахівцями з усної історії, порушуються і в інших галузях гуманітарних наук – історії, антропології, соціології, фольклористиці. Усна історія має всі підстави вважатися міждисциплінарною практикою, що дозволяє отримувати інформацію з усних джерел [8, с. 5].

Дедалі частіше ми звертаємося до першоджерел нашої національної духовності. У них – наше коріння, міць і неповторність. Але постає одне невирішене питання: як зафіксувати та донести весь матеріал, який був зібраний дослідниками під час проведення історико-краєзнавчих експедицій. Для з'ясування цього питання Запорізьке наукове товариство ім. Я. П. Новицького розробило власні правила та принципи, які допомагатимуть у проведенні історико-краєзнавчих експедицій.

Запорізьке наукове товариство ім. Я. П. Новицького – центр, який згуртував навколо себе дослідників південного краю та був започаткований на установчих зборах восени 1997 року [8, с. 11]. Кілька проведених ним всеукраїнських конференцій показали певний потенціал запорізької когорти. І крок за кроком Товариство укріплювалося, розпочалися пошуки нових напрямів роботи. Зрозуміло, що одним з перших став археографічний напрям. Тому чи не головним завданням був запис усних розповідей.

Упродовж останніх десяти років у Запоріжжі створено основу для розвитку досліджень з усної історії. Польові експедиції вже давно вийшли за межі Запорізького регіону й на сьогодні охоплюють Запорізьку, Дніпропетровську, Донецьку, Херсонську, Миколаївську, Одеську, Кіровоградську області та Автономну Республіку Крим. У польових експедиціях беруть участь науковці Дніпропетровська, Харкова, Херсона, Одеси, Чернігова, Києва.

Усні спогади людей дозволяють одержати різну інформацію. Методика інтерв'ювання, запитальник, спосіб транскрибування й, нарешті, інтерпретація матеріалів значною мірою залежать від вихідних цілей дослідження, що опирається на ту або іншу академічну традицію [8, с. 6]. Методи одержання й аналізу інтерв'ю мають безліч варіантів. Усна історія як науковий напрям уможливорює міждисциплінарну взаємодію, обмін методами й підходами, сформульованими в тих або інших наукових сферах.

Збір матеріалів шляхом опитування респондентів з місцевого населення становив найважливішу частину роботи дослідника [3, с. 100]. Успіх залежав від повноти й достовірності зібрання відомостей. Окрім того, дані опитування – майже єдине джерело необхідної інформації.

Методика опитування населення починається з підбору потрібних осіб з місцевого населення [4, с. 26]. Із цією метою, приїхавши на місце роботи, дослідники зазвичай звертаються в місцеві й громадські організації. Працівники цих органів досить добре знають і місцеві умови, і людей, і, як правило, є першими радниками етнографів при виборі респондентів. Істотну допомогу в цій справі надають працівники шкіл, клубів та інших установ [4, с. 27]. Для того, щоб респонденти були обрані продумано, потрібно правильно пояснити місцевій владі завдання експедиції. При підборі інформаторів записуються не тільки їхні прізвища й адреси, але й загальні відомості. Вік, час проживання в цій місцевості, професія, соціальний стан – усе це важливо для наступного відбору потрібних осіб і для визначення цінності й характеру відомостей. У результаті такої попередньої роботи складається список інформаторів з короткими характеристиками кожного [5, с. 39].

Коли більш-менш повний список можливих респондентів складений, їх завжди розбивають на дві групи. Людей, які

можуть дати найцінніші відомості, опитують в першу чергу. Інших інтерв'юють для перевірки вже отриманих даних, збору додаткового матеріалу [4, с. 29]. Якщо час обмежений, від опитування частини інформаторів другої групи можна зовсім відмовитися.

Окрім того, в організації роботи експедиції важливим є ознайомлення з історією села та найближчого до нього регіону. Це дозволяє виділити напрями майбутніх опитувань та продумати питання. На підготовчому етапі експедиції складається так званий запитальник – перелік можливих запитань за кількома напрямками. Працювати безпосередньо із запитальником під час опитування практично неможливо, адже не можна передбачити всі тематичні напрями конкретного опитування та конкретні запитання, але важливо цей запитальник тримати в пам'яті і у відповідності до нього координувати опитування [8, с. 34]. Звичайно, запитальник у процесі роботи експедиції коригується – щось додається, щось вилучається, але запитальник і не є схемою опитування, він тільки надає кожній робочій групі певний обсяг інформації. На початку роботи експедиції запитальник є незамінним, а наприкінці експедиції ним уже майже не користуються – власний досвід уже дозволяє працювати без підказок [8, с. 34].

При проведенні опитування краще, коли опитувач і респондент однієї статі. Це сприяє певному психологічному комфорту респондента і, урешті-решт, розширенню отриманої інформації.

Звичайно, експедиція орієнтується на опитування мешканців села якомога старшого віку, але, як показує практика, такий підхід не виключає можливості опитування людей і значно молодшого віку, оскільки вони у свої дитячі роки мають можливість спілкуватися зі своїми значно старшими родичами та є сучасниками багатьох історичних подій, а дитяча пам'ять – особлива, вона фіксує те, на що дорослі взагалі не звертають увагу і навіть не можуть пригадати факт існування цього явища [8, с. 33]. Але їх не так і багато. Це яскраво простежується під час опитування. Якщо людина народилася пізніше 1920 року, то в її пам'яті фактично не відкарбувався традиційний уклад життя, хоча вона його і застала. Проте

такий респондент є чудовим оповідачем подій війни 1941–1945 років. Звичайно, жінки яскравіше, ніж чоловіки, розкривають питання побуту. Вони з особливим задоволенням розповідають про весілля. З властивою для жінок увагою до деталей вони згадують, у що була вбрана наречена, порядок здійснення обряду. Щоправда, відчувається певна закономірність: яскравість тих чи інших спогадів залежить від добробуту сім'ї, до якої належить жінка [8, с. 27]. А чоловікам легше розповідати про громадське та господарське життя.

Людина, яка відзначається енергійністю, життєвою силою, може розповісти більше за інших, бо її життя, як правило, є насиченішим. З такими людьми взагалі опитування найцікавіше. Тобто, залежно від особистості респондента, коригуються напрями опитування.

Людина, побачивши інтерес до своєї розповіді або захопившись власними спогадами, починає говорити про своє життя, родичів та близьких, причому не обов'язково за заданою тематикою або напрямом [8, с. 33]. У такому випадку головне не помилитися, а саме: зупинити розповідь або коригувати її постійними запитаннями. У цій ситуації не перебивайте респондента. Вам можуть розказати про те, про що ви навіть не здогадаєтеся спитати і про існування чого ви до цього часу навіть не підозрювали. При цьому краще занотовувати запитання, які виникають під час цієї розповіді, але запитайте про це трішки пізніше. Дуже важливо дати співрозмовнику можливість сформулювати власну думку, висловити своє ставлення та пояснити якісь події, явища, назви тощо, навіть якщо все це вам уже відомо [8, с. 33].

Важливим також є налаштування на сприйняття інформації, яка може прямо суперечити уявленням респондента або знанням про певні події, явища, людей тощо. Це не привід виправляти, починати дискусію або висловлювати сумніви щодо обізнаності інформатора. Бачення світу та історичних подій конкретною людиною є особливим, воно відбиває і походження, і виховання, і освіту, і всі життєві перипетії та шляхи, якими пройшов співрозмовник [8, с. 34]. Саме тому важливо почути не офіційну версію розвитку подій, а опис побаченого та пережитого особисто або, хоча б, особисте розуміння викладеної офіцій-

ної версії. Найцікавіше те, що отримана під час експедицій інформація справляє враження навіть на фахівців, істориків, які готові були до сприйняття будь-якої інформації, що зайвий раз підтверджує її унікальність і цінність, а також необхідність її наукової обробки та залучення до наукового обігу. Особливо відчутним і зрозумілим це стає, коли усвідомлюєш вік людини, з якою спілкуєшся, її досвід та завжди унікальний життєвий шлях, а особливо – коли усвідомлюєш плінність часу та невідворотне зникнення цілого історичного пласта, який поступово, але постійно віддаляється від нас разом із цільними поколіннями [8, с. 35].

Під час проведення перших історико-краєзнавчих експедицій Запорізьке наукове товариство ім. Я. П. Новицького за основу взяло «Народознавчий запитальник» [8, с. 10]. Але через те що він мав чітку етнографічну спрямованість, його суттєво доповнили цілими розділами з історії повсякденності, знакових подій, таких, як революція та громадянська війна, голодомори, колективізація, репресії, Друга світова війна. Щодо принципів опитування, то тут враховувалися інтуїція і професійна підготовка. Інакше кажучи, кожен почав самостійно виробляти для себе певні принципи і правила, які базувалися на власному досвіді [8, с. 12]. Після декількох опитувань стало зрозуміло, що для більшої повноти інформації необхідно формулювати запитання більш конкретні, часто ставити і навідні запитання. Інколи на просте запитання «У які ігри ви грали в дитинстві?» отримували: «Не пам'ятаю». Хоча, коли запитували: «А в м'яча грали?», людина яскраво починала розказувати правила цієї гри, а далі згадувала й інші. Не одразу почало формуватися вміння слідувати за розповіддю людини і відмічати, які ще уточнюючі запитання можна поставити [8, с. 27].

Уже в перші дні експедицій виникає така ситуація, коли респондент на всі запитання відповідає: «Не пам'ятаю, не було такого» [8, с. 28]. Після десяти-п'ятнадцяти хвилин опитування виникає відчуття, що вже нічого цікавого від цієї бабусі чи дідуся дізнатися не можна. Запитання за запитанням, а інформації немає. Урешті-решт, виникає бажання припинити опитування. Проте, продовжуючи спілкування, часто виявляється, що з якогось фрагмента ви-

пливає розповідь, і людина при цьому несподівано «відкривається» зовсім з іншого боку.

У багатьох випадках респонденти вважають, що вони нічого важливого, цікавого та цінного не пам'ятають – саме в такій ситуації правильно сформульовані конкретні запитання допомагають довести протилежне і переконати інформатора у важливості та надзвичайній цінності всіх подробиць.

Тому головна мета опитування – домогтися зв'язної самостійної розповіді. Для цього існують певні засоби, які застосовуються разом або окремо.

По-перше, це активне вислуховування: тут потрібно виявити свою зацікавленість, не перебивати, надавати підтримку оповідачу так, як це робиться в повсякденному спілкуванні: хитати головою та інколи вставляти «так-так» тощо. Крім того, не ховати очей і не боятися погляду в очі, намагатися підтримувати контакт очима. Велику роль відіграє і те, як ви сидите. Тут потрібно сидіти прямо і відкрито, не горбитися і не розвалюватися. У випадку заминок оповідача використовуйте нейтральні підтримуючі запитання («Що Ви ще пам'ятаєте?», «Що було далі?»). І, зрештою, завжди відповідати на запитання. Про власну думку або власний досвід говорити виключно після опитування [9, с. 45].

Щоб показати, що ви зрозуміли емоційне навантаження того, про що мовиться, можна застосовувати парафрази – повторювати власними словами сказане оповідачем. Парафрази використовуються як підтримка оповідачі в емоційно важких ситуаціях. Треба намагатися зрозуміти і відбити емоції оповідача («Вам досі шкода?»). При цьому не можна ділитися власними емоціями («Це тяжко сприймати») [9, с. 46].

У сучасній методиці не треба забувати про запитання, які викликають розповідь. Якщо ви просите розповісти, то створюйте для цього умови самою формою запитань. Вони повинні бути «відкритими» («Розкажіть ще про...»). Ставте спочатку більш загальне запитання і тільки після цього можна просити, наприклад, розповісти про «типовий випадок» [9, с. 46].

Коли згадування дуже важкі емоційно, а оповідач майже ніколи про них не розповідав, опитувач може створити сцену.

У результаті оповідач ніби занурюється в пережиту ситуацію, переживає її заново. Для цього слід ставити запитання в теперішньому часі, орієнтуючись на зовнішні деталі обставин («Які там звуки?», «Що там чути?», «Там темно?», «А хто з Вами?», «Що він Вам говорить?»), але не фокусувати питання на почуттях. Коли респондент занурюється у власну оповідь, потрібно поступово припиняти питати і надати можливість самостійно розповідати [9, с. 46].

Запорізьке наукове товариство ім. Я. П. Новицького виробило приблизні напрями можливих зовнішніх запитань усного опитування під час проведення історико-краєзнавчих експедицій. Тематика їх різнопланова, наприклад: «Родина», «Громада», «Громадське життя», «Село і місто», «Народина», «Ігри й забави», «Весілля», «Проводи», «Свята та обряди», «Житло», «Ремесло», «Віра», «Їжа та харчування» тощо.

Неабияке значення має правильна постановка запитання та володіння лексикою, що притаманна регіону. На території Запорізької області важко знайти населені пункти, які б не мали власних, інколи унікальних мовних одиниць (може бути змінений наголос, вилучені або додані окремі звуки, змінене значення слова і т. д.). Такі унікальні мовні одиниці можуть повністю витіснити свої літературні аналоги, які у свою чергу можуть бути абсолютно невідомі місцевому населенню (особливо тим, хто отримав освіту ще до Другої світової війни і не має професійної або вищої) [8, с. 33]. Тому освоєння особливостей місцевої мови, лексики тощо є обов'язковим, це дозволить і зрозуміліше ставити запитання, і більш повно розуміти отримані відповіді. У процесі роботи в інтерв'юера поступово накопичується запас місцевих термінів, зростає знання «локалізмів». Тому методисти зазначають, що важливо спочатку ставити запитання в загальній формі (наприклад: «Який одяг носили?») і лише потім, при перевірці отриманих відомостей, практикувати й прямі запитання, уживаючи при цьому місцеві терміни.

Ще одне важливе питання, яке враховується в методиці опитування, – це знання мови місцевого населення. Бо це важлива умова успішної роботи в експедиції. Але далеко не завжди дослідникові вдається вивчити мову заздалегідь, а

тим більше освоїти розмовну мову. Тому в історико-краєзнавчих експедиціях часто користуються послугами перекладачів [4, с. 34]. Вибір перекладача – це досить відповідальна справа. Щоб робота з перекладачем була успішною, до нього висуваються певні вимоги: 1) добре знання місцевої мови й мови співробітника експедиції (краще, якщо мова місцевого населення є для перекладача рідною); 2) повага місцевих жителів (якщо вони не будуть поважати перекладача, то не будуть ставитися з повагою й до співробітника експедиції, а отже, – і до його роботи); 3) освіченість, яка гарантувала б добре розуміння завдання своєї роботи й необхідність точного перекладу без «відсебеньок» [7, с. 126].

Як зазначають методисти, дуже важливо до початку роботи роз'яснити перекладачу завдання експедиції, виклавши хоча б загальні основи знань цієї галузі. Чим краще перекладач орієнтуватиметься в предметі дослідження, тим успішніше йде робота. Особливо варто наполягати на точності перекладу. Ці методичні рекомендації були якраз випробувані під час проведення історико-краєзнавчої експедиції в Автономній Республіці Крим.

Інший важливий момент, який необхідно враховувати при постановці запитання, – конкретність формулювання. Чим загальніше воно сформульовано, тим загальнішою буде відповідь і коротшою розповідь; загальне запитання здебільшого не зможе підняти пласт спогадів, а тільки дозволить окреслити напрям розмови [8, с. 33]. Якщо цей напрям зацікавить співрозмовника, то, звичайно, додаткові запитання просто не будуть потрібні. Не можна формулювати запитання так, щоб на нього можна було відповісти «так» чи «ні», або закладати відповідь у саме запитання – таке опитування може перетворитися на тест на знання історії села.

Відповідно до розроблених правил опитування респондентів краще проводити вдвох. Можна здійснювати його й одному, але тоді одночасно доведеться запитувати й записувати, обмірковуючи водночас подальші запитання. Це ускладнює роботу, викликає небажані паузи, відволікаючи увагу опитуваного. Працюючи вдвох, інтерв'юери розподіляють ролі так: один – запитує, інший – записує. Краще, якщо для опитування об'єднують фахів-

ців з різних тем. Кожний з них опитує респондента зі своєї теми, у той час як інший – записує [2, с. 76]. І практика підтверджує доцільність проведення опитувань удвох. Так опитування проводять по черзі. Наприклад, спочатку веде розмову один інтерв'юер, а коли вже його «запас» закінчується, опитування продовжує інший, звертаючи увагу на ледве намічені в розмові факти. Щоправда, цей порядок не зовсім зручний при проведенні опитування водночас чоловіка і дружини. Хтось із них, як правило, бере ініціативу у відповідях на себе, й інформація іншого залишається поза увагою. У таких випадках краще проводити опитування окремо.

З іншого боку, робоча група з двох осіб має більші шанси знайти підхід до конкретної людини і створити сприятливий мікроклімат для проведення опитування – це, звичайно, абсолютно суб'єктивний момент, але багато в чому він є визначальним. Перше враження, яке робоча група справить на людину, може повністю визначити ефективність та якість проведеного опитування [8, с. 32]. Про доброзичливість та чемність тут не йдеться – це обов'язкові умови будь-якого спілкування. Важливо продемонструвати справжню, а не формальну зацікавленість у цій бесіді, пояснити важливість вашої роботи та інформації, якою володіє ваш потенційний співрозмовник, або навіть переконати в цьому людину. Інколи до цього процесу долучаються молодші члени родини, які слухають і нагадують батькам про незгадані ними факти.

Надзвичайно важливим є обмін інформацією між робочими групами – як з точки зору одержання нової інформації, так і з погляду підготовки до наступного опитування. Порівняння отриманої від різних респондентів інформації інколи дозволяє одержати іншу, принципово нову, або підтвердити та деталізувати відому інформацію [8, с. 34]. З іншого боку, кожне опитування дозволяє чіткіше уявити коло можливих запитань та тематику наступних опитувань і навіть може допомогти більш раціонально їх організувати.

Єдина проблема, яка може постати під час опитування населення, – це відсутність досвіду. Тому що іноді запис перетворюється у формальне анкетування з коротенькими запитаннями і ще коротшими відповідями. Багато хто не може зна-

йти підходу, розговорити, привернути до себе прихильність оповідача, а звідси – настороженість і стриманість. Окрім того, досить важко записувати матеріал, адже для селянина те, що від нього хочуть почути, – це неварта уваги повсякденність, тоді як незнайомій людині хочеться розказати щось непересічне [6, с. 82]. Хоча дуже багато залежить від характеру людини, її комунікабельності.

Слід також зазначити, що потрібно вчитися розрізняти інформацію, отриману завдяки життєвому досвіду, від прочитаної в пресі або історичній літературі. Інколи в розповідях факти із життя і літератури тісно переплітаються. Наприклад, респонденти часто при розповіді історії заснування села згадують дані з краєзнавчої літератури [8, с. 28]. Доводиться ставити додаткові запитання для уточнення.

Окрім того, велике значення після опитування має і документаційна робота [1, с. 123], а саме: фіксування запису бесід з інформаторами, анкети, опис різних явищ, малюнки, креслення, викрійки, плани. Бо все це – історичні документи, цінність яких згодом зростає все більше. Історикові польові документи говорять не менше, ніж архівні справи. Тому правильне оформлення і складання польових документів (польові зошити, експедиційні щоденники, анкети, графічні матеріали, фотоматеріали й кіноплівки, аудіозаписи) відіграє і буде відігравати значну роль в їх подальшому вивченні для реконструкції історичних подій та явищ.

Упродовж 2000–2004 років під час історико-краєзнавчих експедицій, на наукових диспутах почали обговорювати питання усної історії. Адже кожна експедиція, під час якої дослідники занурювалися в специфічний і ні на що більше не схожий соціум, ставила численні запитання, стимулювала появу нових ідей і концептуальних положень. Утім, одне запитання було доволі болючим – це принципи та правила передачі друкованим словом зібраних і записаних на диктофони усних розповідей. До цього долучилися А. Бойко, В. Мільчев, Ю. Головка, Н. Сурева, О. Старух, С. Білівненко та багато інших [8, с. 54]. Нарешті, коли стали проявлятися принципи передачі усного слова, було вирішено провести всеукраїнський круглий стіл, присвячений обговоренню цих принципів.

Оформлення обговорюваних принципів у методичні рекомендації було доручено Н. Суревій. 11 березня 2005 року в Запоріжжі за «круглим столом» зібралися провідні фахівці в галузі архівознавства, фольклористики, археографії, джерелознавства: В. Брехуненко, Н. Довженко, М. Красиков, І. Павленко, О. Тедєєв, В. Шандра, А. Бойко, В. Мільчев, Н. Сурєва та інші [8, с. 54].

Робота «круглого столу» виявилася досить продуктивною. Численні пропозиції, які набували певної форми і змісту під час дискусій, поступово конкретизували представлений матеріал. Набув конкретності понятійний апарат, визначалися дефініції та принципи. Згодом ці рекомендації були апробовані науковою радою Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України [8, с. 54].

Об'ємними публікаціями інтерв'ю з усної історії вже нікого не здивуєш. Та, хоча певні кроки зроблені і поняття «усна історія» («oral history») уже впевнено ввійшло в словник широкого кола науковців, ще залишаються дискусійними питання з методики їх оформлення, які певною мірою однаково хвилюють як західних, так і українських дослідників.

Таким чином, уніфікованої та загально-визнаної методики як такої не було, а існували розробки окремих дослідників. Саме такі розробки і стали основою сучасної методики проведення історико-краєзнавчих експедицій у Запорізькому науковому товаристві ім. Я. П. Новицького. Адже експедиції, які проводить То-

вариство, дають неабиякий досвід. Тепер ми з посмішкою дивимося на наш перший запитальник, який відтепер набув іншого змісту та форми.

Література

1. Аксьонова Н. Наукова літня школа «Методи дослідження культур у гуманітарних науках»: старе і нове дослідження / Наталя Аксьонова // Народна творчість та етнографія. – 2006. – № 1. – С. 123.

2. Боряк О. Емпіричні дослідження як «ризик шкоди»: теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи / Олена Боряк // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 5–6. – С. 76.

3. Валименко А. В. Експедиції 1965 року / А. В. Валименко // Народна творчість та етнографія. – № 1. – С. 100–101.

4. Громов Г. Методика этнографических экспедиций / Г. Громов. – М., 1966. – 117 с.

5. Жданко Т. А., Крупянская Б. Ю., Терентьева Л. Н. Об организации и методике полевых этнографических исследований / Т. А. Жданко, Б. Ю. Крупянская, Л. Н. Терентьева // Советская этнография. – 1956. – № 3. – С. 38–44.

6. Маєрчик М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння / Марія Маєрчик // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 5–6. – С. 82.

7. Рубан О. Етнографічна комісія Академії наук України / Оксана Рубан // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 4. – С. 126.

8. Усна історія Степової України. Запорізький край. – Запоріжжя : АА Тандем, 2008. – Т. 1. – 516 с.

9. Усна історія: теорія та практика / упряд. : А. Бойко, С. Білівненко, Ю. Головка та ін. – Запоріжжя : Тандем-У, 2008. – 100 с.

SUMMARY

More and more frequently, we turn to the sources of our national spirituality. Our roots, power and originality are in it. But there is one unresolved question – how to capture and convey all the materials that were collected by the researchers during the local historical expeditions. J. Novitsky scientific society in Zaporizhia has developed its own rules and principles, which assist in local historical expeditions carrying out. The peculiarities of the selection of respondents, planning of the survey questionnaire, records and their further involvement in the scientific use are investigated in the article.

There's nothing new in sizeable volumes of publications of the oral history. Although some steps are taken and the term «oral history» has confidently entered the dictionary by wide range of scientists, remain controversial question of methods of execution, which to some extent is equally concerned with both Western and Ukrainian scholars.

Although the methodology wasn't unified and generalised, but there were works of some researchers, which became the basis of historical and naturalistic expeditions in Zaporizhia scientific society.

Keywords: historical-regional expeditions, respondents, oral history, methodology survey.